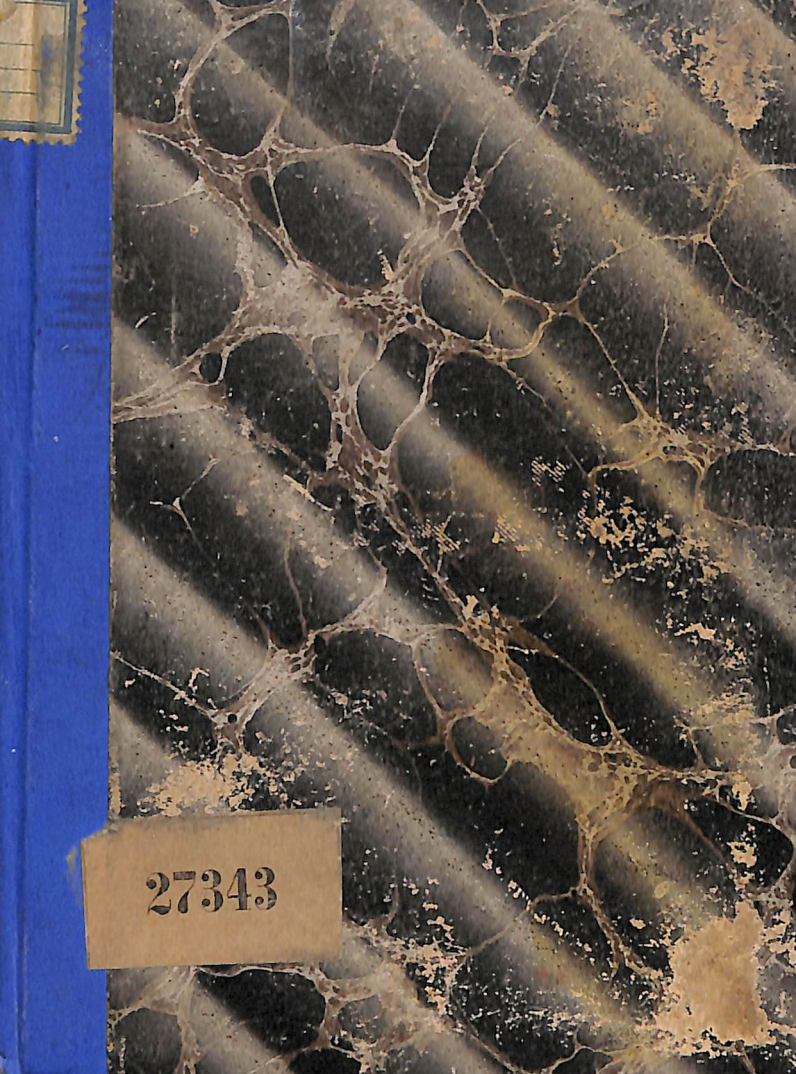

27343

ԱՂԲԻԻՐԻ 1892 թ. VII ընծան

5

ԵՒԱՆՔԵԼԻՆԱ

(ԼՕՆԳՓԵԼԼՕ)

ԹԱՐԳՄ.

Ն. Տ.-ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ «ԱՐՕՐ» Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

1892

ԵՒԱՆԳԵԼԻՆԱ

ՀՕՆԻՖԵԼԼՈՒ պօլմայի բովանդակութեան համառօտ
փոխադրութիւնը.

Այս փոքրիկ մանրամասն պատմական հիմք ունի:
1713 թին Փրանսիան Անգլիային յսկանաց Ակադեմիան, որ
այժմ կոչուում է Նոր-Շոտլանդիա, հակառակ համակրո-
թեան այդ գաղթական հատուածի բնակիչներին, որոնք
ակամայ միայն եւթարկեցին բրիտանական տիրապե-
թեան:

Ընդ ժամանակ անցնելուց յետոյ, երբ Կանադայի
համար պատերազմ ծագեց Անգլիայի եւ Փրանսիայի
մէջ, կասկած չմնաւ ակադեմիացիներին վրայ, թէ ծածուկ
օգնութիւն եւ հասցրել Փրանսիացիներին, որոնց իբր
թէ հայրենային էին պարեւ եւ զենք: Զրնայելով որ այդ
կասկածը չհաստատուեց՝ Բրիտանական կառավարու-
թիւնը շափառաց խաբարներէս վարեց Ակադեմիայի
բնակիչներին հետ, արքայելով արանց իրանց բնիկ գիւ-
ղերից եւ ցրելով ուրիշ գաղթական—հատուածների մէջ,
այլ եւ արանց հողերը, կաշք եւ անասունները՝ պետու-
թիւնը գրաւեց:

Доволено цензурою. Тифлист, 1891 г. 12-го декабря.

Типография „Арорь“ Т. Я. Наварьянъ, Белятинская улица.

ախնական անտառը իս-
պառ խուլ ու մոռալ կանգ-
նած է: Աղմկալի եղեւնինե-
րը եւ Կանադայի ծայթող
մայրիները իրանց ըստ-
ւար ծղները տարածելէին
խորհրդաւոր սուերային
մթութեան մէջ: Արձանացած են նրանք՝ ինչ-
պէս հին, սօսանւէր քուրմեր եւ տրտմական է
նրանց զուշակող սօսաւիւնը, որին ճայնակ-
ցում է թռչունների գեղգեղ համերգը: Դրա
հետ լսում է եւ գոռումը ովկիանական ա-

լիքների, որոնք յուսահատ կոծով զարնում,
փշրում էին ժայռոտ ափերին եւ ողորում
էին երբեմն երջանիկ եւ անհոգ՝ ակադիա-
ցիների կործանումը. նրանք այժմ՝ վտա-
րանդւած են ամեն տեղ, նման հոկտեմբերի
ամսւայ խստաշունչ քամիներից բռնւած
տերեւների, երկար ժամանակ շրջեցին եւ
ոլոր-մոլոր պտըտեցին, մինչեւ որ անհետա-
ցան հեռու ովկիանոսում՝ եւ Գրան-պրէ չըբ-
նաղ աւանը հիմնայատակ եղաւ ու մնաց
միայն նրա անանց համբար:

Կադիա՝ մի արգաստեր հով-
տում, Մինա ծովածոցի ա-
փերին սփռւած էր Գրան-պրէ
ոչ այնքան մեծ աւանը: Երբ-
ջակայ ընդարձակ մարգագե-
տիները ըագմաթիւ նախիրներին արօտ է-
ին մատակարարում: Մի ընտիր պատնէշ

պաշտպանում էր գիւղը ծովից. պերճ ար-
տօրայքը, պարտէզները եւ այգիները, հուսկ
ուրեմն, մաքուր, ամբաշէն տնակները, որոնք
թաղւած էին սաղարթախիտ կանաչի մէջ եւ
չըջապատւած էին վառւած վարդի թուփե-
րով՝ այդ ամենը ցոյց էր տալիս այստեղի
ըսխտաւոր ընակիչների լիառատ ապրուստը
եւ ջանասիրութիւնը:

Ամառւայ խաղաղ երեկոներին՝ մայր
մտնող արեգակի ճառագայթները փայլեց-
նում էին փողոցները վերջալոյսով եւ պայ-
ծառապէս ճաճանչաւորում էին պատուհան-
ների ապակիներում եւ ոսկեգոյն զունաւո-
րում էին տների տանիքները եւ ծխնելոյգ-
ները: Կանայք եւ աղջկերք, ծինի պէս սպի-
տակ թաշկինակները գլխներին եւ երփնե-
րանգ շրջագգեստ հագած, խմբել էին փողոց-
ներում, ուրախ-ուրախ խօսում էին եւ մա-
նում՝ ոսկեգոյն վուշը. նրանց արծաթահնչիւն
ձայները խառնւում էին ճախարակների ըրո-
ոցի հետ: Պատկառելի ձեւով եւ յամբա-
քայլ անցնում էր փողոցով գիւղի երէցը,

երեխաները մօտենում էին նրանից օրհնութիւն ստանալու, իսկ կանայք եւ աղջկերը ոտի էին կանգնում, յարգանքով նրան բարեւում:

Ի վերջոյ տղամարդիկ եւս վերադարձան տուն. արեգակը կամաց պարզ երկնակամարի ետեւը գլորեց հանգչելու համար եւ վերջնալոյսը խաղաղ մարում էր՝ տեղի տալով ժամաժանքին: Զանգակատունից լսեց երեկոյեան զանգահարութեան ոռոզանջիւնը, ծխնելոյզներից գորշ-գոյն ծուխը՝ նման կնդրկի, համըսոնում էր դէպի երկինք:

Գիւղից քիչ տարակալ, Մինա ծովածոցի մօտ, ապրում էր իր կալւածքում տեղացի հողագործներից ամենից հարուստը Գրան-Պրէյում՝ այրիացած Բենեդիկդ Բել-Փօստենն, ամբողջ աւանի զարդն եւ պարծանքը համարւած հեզ եւ խոնարհ Եւանգելինա դստեր հետ, որ կառավարում էր նրա ամբողջ տնտեսութիւնը: Եօթնամասնամայ ծերունին ամրակազմ եւ ուժեղ էր կաղնու

պէս, որի հսկայ ոստերի վրայ նստել էր փափուկ, սպիտակ ծիւնը: Չիւնի պէս ճերմակ էին նրա մազերը, իսկ թուշերը թուխ էին կաղնու տերեւների նման ձմեռ ժամանակ: Չքնաղ էր նրա աղջիկը՝ իր մեծ-մեծ սեւորակ աչքերով, որոնք այնպէս քնքշութեամբ նայում էին սուերաւոր արտեանունքների տակից: Էլ աւելի գեղանի էր երեւում նա կիրակէ առաւօտները, երբ հանդարտ եւ համեստ գնում էր եկեղեցի աղօթագիրքը եւ համրիչը ձեռին, նորմանդական մերմակ գլխնոց ծածկած, քաց-կապոյտ շրջագետտը հագած, ականջից կախ արած հին ձեւի օղեր, որոնք մի ժամանակ քերւած էին Փրանսիայից եւ պահում էին նրանց տանը սերունդից սերունդ, որպէս թանկագին մի կտակած աւանդ: Տաճարում երիտասարդ չէր մնում, որ չրդիտէր նրան եւ ամենքը պարի էին հրաւիրում նրան՝ իրանց գիւղի պաշտպան սուրբի տօնի օրը: Սակայն այդ տղամարդիկներից միայն մէկն էր դուր եկել աղջկան՝ Դաբրիէլ Լաժենեստը՝ դարբին

Բագիլի որդին, որ զիւղի քաջ ուժեղներեց մէկն էր: Բագիլը Բենեդիկտի խօսքընկերն էր. նրանց զաւակները միասին էին մեծացել որպէս քոյր եւ եղբայր, եւ հայր Փիլեցիանը— քահանան, որ եւ զիւղական ուսուցիչն էր, սորվեցրել էր նրանց կարդալ-գրել միասին մի գրքի վրայ եւ աղօթել մի աղօթագրքի վրայ: Դասերը վերջացնելուց յետոյ նրանք միասին վազում էին դէպի դարբնոց եւ աչքերը յառած դրանք կանգնած դիտում էին, թէ ինչպէս դարբինը ունելիքով բռնում էր ձիի պայտը մի խաղալիքի պէս ու կատակներ անելով մեխում էր սմբակին, մինչդեռ քիչ դէնը շիկացած սոնին դրած էր կրակի մէջ: Աշնանային մութ երեկոներին, երբ թանձր աղջամուղջը բռնում էր փողոցները ու լոյսը ցայտում էր դարբնոցի ամեն մի ծակից եւ մեղքից, նրանք տաքանում էին կրակի մօտ, մոտիկ անելով դարբնոցի փութի ուռելուն եւ հուսալ գալուն. իսկ երբ քանելուց դադրում էին այնտեղ եւ կրակի վերջին կայծերն անգամ մոխիր էին կտրում, նրանք քրքջա-

լով խաղում էին, ուխտագնացութիւն կատարող վարդապետների ձեւերն անելով: Զմեւոր նրանք սահնակներով սուրում էին սառցապատ զառիվայրերի վրայ. ամառը մազլցում էին դէպի տանիքները՝ արշաւելով ծիծեռնակների բունների վրայ, ագահաբար փնտրելով այնտեղ այն հրաշագործ քարը, որն իբր թէ այդ թռչունները բերում են ծովի ափից, որ նրանով իրանց ձագուկների աչիկները քաց անեն: Այդպէս արագ անցան տարիները, նրանք մեծացան, մէկը դարձաւ քաջ տղամարդ, ընդունակ ամեն տեսակ աշխատանքի, միւսը դարձաւ հեզ եւ սիրալիր աղջիկ՝ ընդունակ ընտանիքի մէջ երջանկութեան եւ սիրոյ աղբիւր լինելու:

Վրայ հասաւ աշունը. զիշերներն երկարացան եւ ցրտացան. շուղ թռչունները ձգում էին իրանց նսեմ, սառցապատ, հիւսիսային ծովածոցերը եւ տեղափոխում էին դէպի հասարակածի կղզիները: Հունձն արդէն վերջացել էր. անտառում ծառերը յուսահատ կերպով մարտնչում էին սեպտեմբեր

ամուսնայ միջոցների հետ. ամեն նշաններից կարելի էր գուշակել, որ կրկինի երկայն եւ խիստ ձմեռ: Մեղուները քնազգմամբ մեղր էին պատրաստել սովորականից աւելի, իսկ հնդկական որսորդները սպասում էին դաժան սառնամանիքների, փասնգի աղւէսների մորթիները շատ թաւացել էին. այդպէս եղաւ աշունը, ապա սկսեցին այն հրաշալի եղանակով օրերը, որ քարեպաշտ ակադիացիների լեզուով կոչում էր «ամենայն սրբեաց ամառ»: Օղը լի էր մտազբօս եւ դիւթիչ լոյսով. քնութեան տեսարանները պատկերանում էին պարզ ու մէկին գծագրութեամբ, որ նրանց տալիս էր առանձին թարմութիւն եւ մաքրութիւն: Թում էր թէ խաղաղութիւնը տիրել էր երկրին եւ ովկիանոսի յուզած կուրծքը հանդարտւել էր թէպէտ ոչ ընդ երկար: Ամեն ճայները ներդաշնակել, մեղմացել եւ նւագել էին. արեգակը մի տեսակ քնքշաբար նայում էր ամեն քանի վրայ ոսկեգոյն շամանդաղի միջոցով եւ շողշողում էր ծառերի ծիրանագոյն

եւ դեղնագոյն սաղարթի վրայ իջած ցօղի աղամանդեայ կաթիլների մէջ: Տապ օրան յաջորդեց իրիկնաղէմը, որի աստղն արդէն վառում էր երկնքի երեսին, երբ հօտը տուն էր վերադառնում գամքոների ուղեկցութեամբ, որոնք հսկել էին հովիւների քնած ժամանակ կամ երբ աշնանային մառախւապատ գիշերներին գայլերի վոհմակը ոռնում էր մօտակայ անտառում: Աւելի ուշ՝ արդէն լուսինը դուրս գալուց յետոյ՝ վերադառնում էին բուրալից խոտով քեռնաւորւած սայլերը. կովերին կթելուց զկնի ամեն ճայնծպտուն դադարում էր, միայն լսում էր առակի խոխոջը եւ ծիծաղի փրթկոցներ, որ հասնում էր դաշտերի միւս կողմից:

Փերմեր Բենեդիկտը նստած էր՝ չիքուխը բերնին վառարանի մօտ. նրա պարթեւ հոստակի սուերը Ֆանտաստիկաբար օրորւում, աճում, սփռւում էր պատի վրայով կամ անյայտանում էր մութ անկիւններում: Վառւած բոցի փայլը խաղում էր նրա քաղկաթոռի կոշտ քանդակների վրայ եւ դա-

քակներն վրայ դարսած ամանեղէնները պապղում էին: Ժերը երգ էր երգում, այն երգերը, որ նազել էին դեռ իր պապերը իրանց նորմանդական պարտէզներում եւ Բուրգունդիայի խաղողի այգիներում: Եւանգելիսան հօր կողքին նստած վուշ էր մանում, իր ճախարակի բոռոցը ձայնակցում էր հին երգի եղանակին: Յանկարծ ոտնաձայն լսեց եւ դուռը կրնկան վրայ քացւեց: Բենեդիկտը կօշիկների կրունկների չխշխկոցից իմացաւ, որ եկողն իր քարեկամ դարբին Բագիլն էր, իսկ Եւանգելիսայի քարախող սիրտը գուշակեց, որ եկողն միայն չէր:

Սրտագին հանդիպումից յետոյ, Բագիլը նստեց կրակի մօտ եւ ասաց. դու քախտաւոր ես, Բենեդիկտ, ամենքը ծնւած են մի ծանր նախազգացումից, իսկ դու առաջւայ պէս երգում ես եւ կատակ անում: Ապա նա առնելով Եւանգելիսայի ճեղից չիքուխը, ծիւց եւ շարունակեց. ահա չորրորդ օրն է, որ անգլիական նաւերը կանգնած են մեր դէմ, դէպի մեզ ուղղած իրանց թնդա-

նօթները: Յայտնի չէ թէ ինչ չար մտադրութիւն ունին մեր դէմ, միայն հրամայւած է, որ վաղն հաւաքենք եկեղեցի ունկնդրելու արքայի վճիռը: Եւ հիմա շատերի սիրտը երկիւղից ճաքում է:

— Սակայն կարելի է անգլիացիք ոչինչ չարութիւն չեն հնարում, ասաց Բենեդիկտը, կարելի է անյաջող է եղել նրանց հունձը, եկել են այստեղ ցորեն տանելու:

— Մեզանում այդպէս չեն կարծում, տաք-տաք վրայ քերաւ դարբինը, տարակուսանքով զլուխը շարժելով: Շատերն արդէն փախել, թաքնւել են անտառում, շփոթւած սպասում են, թէ ինչ կը պատահի վաղը: Զուր չեն խլել մեզանից ամեն ինչ, որ քիչ նման էր գէնքի:

Ուրախ Փերմերն անհոգաբար ժպտաւով պատասխանեց. — Մի՛ երկնչիր ամենեւին, սիրելի քարեկամ, եւ մեր քերկրութիւնը մի նաեմացրու վշտալի նախազգացումներով. մենք կը ստորազրենք կապակցագիրք, իսկ վաղը հարսանիք կը լինի: Բնակարանն ար-

դէն վաղուց սարքած կայ եւ ամեն պաշար նախապատրաստած, որ կը հերիքի մինչեւ իսկ մի տարի:

Եկաւ եւ նօտարը, մի ծեր, մէջքից կռացած մարդ, երկար ծուխ թափած, դեղնաւուն մազերով, եղջիրակերտ ակնոցները իսկ քթի ծայրին: Մինչդեռ ծերունիները խօսակցում էին օրւայ նորութիւնների մասին, Եւանգելիսան վառեց քոնգեայ լամպը եւ դրեց սեղանի վրայ եւ մի մեծ գաւաթ տանու պատրաստած զարեջուր բերաւ: Այն ժամանակ նօտարը հանեց թղթերը եւ թանաքամանը ու գրեց եռանդով հարսի եւ փեսայի անունը, նշանակեց թիւը. գրած էր ամենը մաքուր եւ գեղեցիկ, մեծ կնիքը փայլում էր արեգակի պէս լայն սպիտակ լուսանցքի վրայ: Երբ որ Փերմերը հանեց իր կաշւէ քսակը, դրեց սեղանի վրայ նրա վարձը, նօտարը վերկացաւ տեղից, օրհնեց հարսին եւ փեսային ու բարձրացնելով գարեջրի բաժակը խմեց նրանց կենացը, յետոյ հանդիսաբար զլուխ տուաւ եւ դուրս

գնաց. թողնելով ամենքին խոր լռութեան մէջ նստած: Եւանգելիսան այն ժամանակ շահմատի սեղանիկը վառարանի մօտ դրաւ. բարեհոգի ծերունիները սկսեցին իրանց սիրելի խաղը, իսկ երիտասարդ ամուրիները յուշիկ խօսակցելով նստեցին պատուհանի առաջ եւ դիտում էին լուսինը, որ գունատ ծովի վերեւ լող տալով՝ արծաթափայլ լոյս էր տարածում մշուշապատ դաշտերի վրայ: Անհուն եւ անծայն երկնակամարի վրայ, իրար ետեւից, վառում էին աստղերը: Այդպէս անցաւ երեկոն: Հէնց որ զանգակատանը զարկեցին տասը ժամը, հիւրերը վերկացան եւ հրաժեշտ տւին իրարու: Փեսայի հրաժեշտի սիրալիր խօսքերը ընդմիջաւ գրկեցին Եւանգելիսայի հոգին եւ նրա սիրտը լցում էր բերկրութեամբ՝ նրանց յիշելիս:

Լուսացաւ. մի պայծառ առաւօտ էր. թեթեւ քամի էր փչում: Մինա ծովածոցից, ուր դեռ կանգնած էին անգլիական նաւերը: Ամբողջ գիւղը վաղուց գարթնել էր: Ակաղիայի հողագործները, ամեն կողմից, տօնական

զգեստներ հագած խմբում էին այնտեղ: Օդը լի էր ծիծաղի քրքիջով եւ ողջոյնների քացականչութիւններով. աշխատութեան ադմուկը դադրել էր. փողոցներում ամբոխել էր ժողովուրդը եւ առանձին ուրախ խումբերը նստած տների առաջ՝ խօսուէ՛ր եւ տաքանում էին արեւում: Բոլոր տները լի էին հիւրերով, քայց ամենից շատ ժողովուրդ հաւաքւել էր Բենեդիկտի մօտ եւ Եւանգելիսան սիրալիւր եւ ուրախ՝ հիւրասիրում էր ամենին գարեջրով: Հարսանիքի մաշն արդէն պատրաստ էր քացօթեայ, մրգաբեր ծառերի տակ, որոնց մղները խոնարհել էին դէպի գետին ոսկեգոյն պտուղների ծանրութիւնից: Տան առաջ՝ սրահի շաքում՝ նստել էին երէցը եւ նօտարը, Բենեդիկտը եւ դարբին Բագիւր, իսկ նրանցից քիչ դէնը տեղաւորւել էր նւագածու ջութակահարը. քամին խաղցնում էր նրա մերմակ մագերը եւ լոյսի ու սուտերի կէտերը սահում էին նրանց վրայով: Ուրախալիւր երգում էր ծերուկը իր ջութակի ղողանջիւնին դաշնակցե-

լով եւ քախում խփելով փայտեայ կօշիկով. ուրախ պտտւում էին պարելով ծերերը եւ երիտասարդները մրգաբեր ծառերի տակ մարգագետնի վրայ: Ամենից աւելի աչքի էին ընկնում Եւանգելիսան՝ Բենեդիկտի դուստրը եւ Գաբրիէլը՝ դարբնի որդին:

Այդպէս անցան առաւօտեան ժամերը. քայց ահա զանգակատնից թնդաց թանձր եւ անընդհատ կոչական ղողանջիւնը զանգերի եւ սփուեց ամբողջ դաշտի տարածութեան վրայ: Տղամարդիկների խուռներամ ամբոխը լցւեց եկեղեցին. իսկ կանայք ժողոված նրա քախում սպասում էին:

Այն ժամանակ նաւերով եկած գինւորների խումբը երեւաց եւ գոռոզաքար քայլերով մտաւ եկեղեցի: Հնչիւն կամարների տակ արեղ կերպով շառաչում էին զէնքերը. եկեղեցու դռները փակւեցան, քազմութիւնը շնչասպառ սպասում էր թէ ինչ կըլինի: Զօրախմբի պետը ցոյց տալով յոգնակնիք թագաւորական հրովարտակը՝ բարձրաճայն յայտարարեց. «դուք այսօր արտոնդ էք

ժողովուած անորին մեծոթեանս անգլիական արքայի հրամանով: Եւ մեր թագաւորը աներողախո եւ բարի էր ձեզ համար. սակայն դոք ինչպէս պարտաւճար եղար նրա հորրմածոթեան համար: Թող ձեր իսկ արտերը պատասխանեն այդ բանին. ծանր է ինձ համար իմ պարտքի կատարումը, սակայն ես պարտաւոր ձեռնադրուեալ եմ ինքնակալի կամքին: Ձեր հոգեւորը, տները եւ նախիրներն ու հօտերը գանձարանը գրաւում է, իսկ դոք ինքներդ այստեղից արտարում էք ուրիշ երկիր: Աստուած տայ, որ դոք այնտեղ շատ պահեք ձեզ, ինչպէս վայել է հաւատարմի՜ հպարտակներին եւ խաղաղմարդիկներին: Այժմանից անորին մեծոթեան կամքով իմ՝ գերիներս եք:“

Ինչպէս մրրիկ, որ կործանում է տներ եւ կարկտակոծ է ամրամ արտերին եւ անասուններին, այդպէս այս խօսքերը փշրեցան ակաղիացիների գլխին: Մի քանի վայրկեան մեռելային լուսթիւնից յետոյ՝

յուսահատութեան եւ ցամառն քացականչութիւններ հեղեղի պէս ամենով սաստկացան եւ ամենքն, ինչպէս մի մարդ՝ գժածի պէս զրոհ տիւն դէպի դռները. քայց ի զուր. աղաղակ, հեկեկանք եւ անէծք թափում էին ամենքի բերնից, անասելի ժխորով լցեց եկեղեցին. ամենից վեր էր քարծրացրել դարբինը իր հուլ տուած բոռնցքները, թափահարում էր ձեռները. նրա դէմքը ծամածրուել էր կատաղութիւնից. ճայնը վայրագ էր դարձել եւ խուլոտ:

— Բշենք անգլիացի ընկալներին, գոչեց նա. մենք երբէք նրանց հաւատարմութեան երդում չենք տւել. մահօտաբականներին, որոնք անիրաւաբար յարձակում են մեր տների եւ մեր ցանքերի վրայ:

Այս խօսքերի վրայ զինուորի մէկը ձեռքի մի հարւածով ընդհատեց նրա ճառը եւ գետին զլորեց նրան: Այն ժամանակ շփոթալի կոիւների եւ վայրագ աղաղակների միջոցին հայր Փեղեցեանը երեւաց տաճարի բեմի սանդուղքների վրայ: Չեղբ վեր մեկ-

Նեց թէ չէ, տիրեց միանգամից խաղաղութիւնը եւ նա տխուր ու զսպած ծայնով ատենաբանեց այսպէս. «Ի՞նչ է եղել ձեզ, իմ սիրելի ժողովուրդ. ի՞նչ խնայցնորութիւն է պատահել ձեզ. քառասուն տարի ոչ միայն խօսքով, այլ եւ գործով առկեցրել եմ ձեզ իրար սիրել: Միթէ՞ այս է իմ՝ աղօթքներիս եւ քաջած գրկանքներիս պրտողը: Դուք պղծուեալ էք Աստուծոյ տաժարը բռնութեան եւ ատելութեան գործերով: Ահա Բրիտանոսը իր խաչափայտից նայուեալ է ձեզ. նայեցեք ի՞նչ հեզութիւն եւ ինչքան գթութիւն կայ նրա թախծալից հայեացքում: Նրա բերնից շառաւ է. „Հայր իմ, ներիր դրանց:“ Այս վիրաւորանքի եւ վշտի դատը ժամին մենք էլ կրողներք նրա հետ. „Մեր Հայր, ներիր դրանց“:

Սկսեց երեկոյեան ժամասացութիւնը. սրտագին եւ ջերմ կերպով էր աղօթում՝ հայր Փեղիցիանը եւ ժողովուրդը սիրտը լցւած քաղմագան զգացմունքների գեղմունքից՝ հետեւում էր նրա օրինակին:

Մինչ-այս մինչ-այն, սոսկալի գոյժը տարածեց ամբողջ գիւղում: Կանայք եւ երեխայք կոծ անելով շրջում էին տնից տուն: Երկար ժամանակ կանգնած էր Եւանգելիսան հայրենի տան սրահի առաջ, ձեռքը ընդնած աչքերի վերեւ, որ նրանց պահանքը արեւի շեղ ճառագայթներից. արեգակը շրջացուցիչ փառահեղութեամբ մայր մոնելու վրայ էր գիւղի ետեւում: Վերջապահ շողերը ըորընթում էին պատուհանների ապակիներում՝ եւ ոսկեգոյն փայլի հոսանքը պատել էր տանիքները: Երկար ժամանակ սարքած մնաց ւպիտակ սփռոցով ծածկած սեղանը պատրաստի ընթրիքով. շատ սպասեց Եւանգելիսան իր հօրը, մինչեւ ծառերի երկար ստեղծները իրար ընդհատելով ընկան դաշտերի վրայ:

Եւս առաւել մոայլեց նրա հոգին, քայց երկնուստ պարգեւները նրանից չըվերացան, այն է՝ գթասրտութիւնը, յոգնահամբեր հեգութիւնը, ներողամտութիւնը, սէրն ու յոյսը: Իրան մոռացած, նա շրջում էր գիւղում,

խրախուսելով հայեացքով եւ խօսքով յուսա-
քեկ կանանց, որոնք զիշերը վրայ հասնե-
լու հետ՝ կամաց-կամաց վերադառնում էին
իրանց տնային հոգսերի ետեւից կենալու:
Ապա Եւանգելիսան զիշերային մթութեամբ
պաշարւած՝ կանգ առաւ եկեղեցու մօտ: Ոչ
մի ծայն չէր լսում այնտեղից. զուր ա-
կանջ էր դնում նա պատուհանների եւ դռ-
ռան մօտ: Վերջապէս սրտի խռովութիւնը
յաղթեց նրան եւ նա այլայլւած սկսեց ծայն
տալ Գարրիէլին: Սակայն ննջեցեալների շի-
րիմները մունջ էին եւ աւելի մոայլ էր թը-
լում այն գերեզմանոցը, որ յանկարծ կլանել
էր այնքան կենդանի մարդկանց: Աղջիկը
յամբարայլ վերադարձաւ իր հայրենի դա-
տարկւած տունը. նրա քայլերը տխուր ար-
ծագանք էին տալիս: Գիշերւայ մեռելային
հանդարտութեան մէջ նրան հասաւ տեղա-
տարաւի անձրեւի շառաչի ծայնը. նրա պա-
տուհանի առաջ բուսած թզենու դեղնած տե-
րեւները թափում էին անձրեւից. կայծակը
պայծառ փայլում էր եւ որոտմունքի բով-

քիւնները յիշեցնում էին մարդուն՝ ամենակա-
րող Տիրոջ գօրութիւնը, որ կառավարում է
երկիւնը եւ երկիրը:

որս անգամ՝ ծագեցաւ եւ մայր
մտաւ արեգակը. հինգերորդ օրը
դաշտի վրայով ձգել էր սայլերի
էջարքը տրտում՝ ու անծայն. նրանց
վրայ Ակադիայի կանայքը կրում
էին իրանց տնային իրեղէնները դէպի ծովի
ափը, մերթ-ընդ-մերթ նայելով դէպի իրանց
բնակարանները, մինչեւ որ նրանք անյայ-
տացան անտառի ետեւը: Նրանց կողքով
վազվզում էին մանուկները բոթելով եգնե-
րին, շրխկիկացնելով եւ զնգզնագացնելով ի-
րանց խաղալիքները:

ծովածոցի ափին կոյտ-կոյտ թափւած էին խեղճերի ինչքը: Ամբողջ օրը սայլերը կրում էին ամեն տեսակ տնային իրեր եւ պաշարեղէն ու ամբողջ օրը մակոյկները անց ու դարձ էին անում ափից դէպի նաւերը: Արեւ-մտոցին եկեղեցու գաւթից լըսւեց թմբուկների ըմբիւնը եւ կանայք ու աղջկերք իրար կպած խմբւեցան. մոայլ թափօրը դուրս եկաւ տաճարից, առաջից գնում էին զինուորները, իսկ նրանց ետեւից Ակադիայի խոնարհ ֆերմերները: Ինչպէս ուխտագնացները երգով են անցկացնում իրանց յոգնածութիւնը եւ հայրենիքի կարօտը, այնպէս էլ Ակադիայի գիւղացիներն էին գնում դէպի ծովի ափ, շրջապատւած իրանց կիներով եւ աղջիկներով:

Կէս ժանապարհին Եւանգելինան անդորր եւ տրտմութեամբ սպասում էր թափօրին, կամքի ոյժով յաղթելով իր վշտին: Նա տեսաւ Գաբրիէլի յուզւած, գունատ դէմքը. արցունքը հոսում էր աղջկայ աչքերից եւ առաջ դիմելով դիմատրեց նրան եւ

շնչաց. «արիւսցիր Գաբրիէլ, մենք սիրում ենք իրար եւ բախտի ամեն տեսակ հարաւածները մեզ աստաւափելի չեն:»

Ժպտալով էր արտասանում նա այդ խօսքերը, քայց յանկարծ ծայնը կտրւեց, երբ տեսաւ կամաց-կամաց մօտեցող հօրը: Ինչպէս նա փոխւած էր: Էլ առաջւայ կարմրութիւնը չըկար նրա երեսին, աչքերը հանգել էին եւ նոյն իսկ նրա քայլերը, կարծես, ծանրացել էին կսկծից, որ ճնշել էր նրա հոգին: Ոգոց հանելով սակայն, ժպիտը քերնին աղջիկը փարեց իր հօրը ու սփոփում էր նրան եւ յուսադրում:

Ծովափին մեկնելու միջոցին սկսեց հըրհըրոց եւ շփոթ. արագ-արագ երեւում էին մակոյկները եւ ընդհանուր իրարանցումի ժամանակ կանայք կորցնում էին իրանց ամուսիններին, մայրերը մոռանում եւ ափին էին թողնում իրանց զաւակներին:

Գաբրիէլը եւ Բագիլը զանազան նաւերի վրայ ընկան, իսկ Եւանգելինան յուսարեկ եղած դեռ եւս ափի վրայ կանգնած էր իր

հօր հետ. ղեռ գործի կէսն անգամ ի կատար ածւած չէր, երբ արելը մայր մտաւ եւ վրայ հասաւ գիշերը: Տեղի տուող ծովը արագ մեկնում էր ափից, մերկացնելով աւագոտ ծանծաղկոտը, որ ծածկւած էր տղմով եւ ջրածին մամուռով: Անտուն ակաղիացիները գիշերելու համար տեղաւորւեցին սայլերի եւ տնային ամեն տեսակ իրերի արանքում, նման գնչուների կամ խոռվարար բմբուսների խառնիճադանձ քանակի:

Գիշերը վրայ հասնելու հետ կովերը դաշտից վերադարձան եւ քառաչելով զուր սպասում էին իրանց տիրուհիներին: Լուռ ու մունջ էին փողոցները. զանգակատնից չէին հնչում զանգի զարկերը. կապտաւուն ծուխը վեր չէր սլանում ծիսնելոյզներից եւ ճրագի լոյս չէր երեւում պատուհաններում:

Սակայն ծովափին փոթորկից ցամաք նետած մակրյկների եւ նաւերի ընկորններից ու տախտակներից շինած խարոյկները վառում էին. դրանց շուրջը մոռայլ ուրա-կանների պէս տխրմած դէմքերով նստել

կամ պարկել էին մարդիկ. լուսն էին այրմարդիկների եւ կանանց ծայները, երեխաների աղաղակն ու լացը: Քահանան քաջալերելով եւ մխիթարելով, մի խարոյկից անցնում էր միւսը: Հուսկ ապա նա մօտեցաւ այն տեղին, ուր նստած էր Եւանգելիսան իր հօր հետ, առկայծող կրակի լուսով նկատեց նա ծերունու դէմքը՝ նիհարած, զունատ, վայրագ եւ իսպառ անկենդան դարձած: Զուր էր նրա հետ խօսում՝ Եւանգելիսան խանդաւորանքով, զուր էր մատուցանում նրան կերակուր, նա անշարժ նստած՝ ապշած հայեացքը յառել էր բոցկտուող կրակի ալաւին:

— Բնենդիկտ, դարձաւ նրան գթասիրտ քահանան եւ աւելի ոչինչ չըկարողացաւ ասել. նրա սիրտը կուշ եկաւ, քառերը մա-ցին նրա թերնում այսպիսի սարսափելի վշտի տեսարանի յանդիման: Լուռ կերպով նա իր աջը դրաւ աղջկայ գլխին եւ արտասուելիք աչքերն ուղղեց վերը դէպի երկինք, ուր առաջւայ պէս խաղաղ եւ հանգիստ փայլում էին մունջ աստղերը, որոնք

անհաս էին մարդկային ցաւերին եւ տան-
ջանքներին:

Հաբաւային կողմից դուրս լողաց արիւ-
նագոյն աշնան լուսինը եւ տարածելով իր
ճառագայթները դէպի լեռներն եւ դաշտո-
րայքը, լուսաւորեց ժայռերն ու վտակները՝
աւելի թանձրացնելով մթութիւնը սուտեր ա-
դերում: Աւելի եւ աւելի պայծառապէս նս-
կը լոյսը սփռեց գիւղի ծղնոտեայ տանիք-
ների վրայ, փայլեցնելով երկնակամարը,
ծովը եւ նրա խարիսխ ծգած կանգնած նա-
ւերը: Յանկարծ դէպի վեր բռնկեցան բո-
ցափայլ ծխի ոլորուն եւ գալարող սիւներ՝
արտափայլելով հրեղէն լեզուներ. քամին
բարձրացաւ եւ վերցնելով կրակւած ձողերը
ու վառւած ծղնոտը՝ տանում էր եւ պտտեց-
նում՝ օդի մէջ. սեւ մուխը կայծերով փայ-
լելով միանգամից դուրս ընկաւ հարիւրաւոր
տանիքներից:

Լուռ եւ ապշած ամբոխը տառած մնաց
այս տեսարանի առաջ, քայց ապա սկսեց
յուսահատական ողոր եւ աղաղակ: Այդ պայ-

ծառ լոյսից խաբւած մի տեղ արաղաղը
կանչեց. քամին ընդում էր անասունների
յուզիչ բառաչի եւ հնարեկ եղած շների
հաշոցի ճայնը:

Քայց ահա մի սոսկալի զոչին տարած-
ւեց ամեն կողմ, որից դղրդում էր անտառն
ու դաշտօրայքը, ինչպէս որ լինում է երբ
լայրենի զովէշներն երկիւղից բռնւած մրրկի
պէս սլանում են. որովհետեւ գիւղացիների
նախիրն ու ծիւրը դուրս պրծնելով, արագին
ժխորով ցրեցան դաշտերում: Քահանան եւ
աղջիկն ընդարմացած՝ դիտում էին այս
պատկերն եւ երբ նրանք քիչ ուշքի գալով
դիմեցին դէպի իրանց մունջ ընկերը՝ ծե-
րունին,—նա արդէն անշարժ մնում ընկած
էր ծովափի աւազի վրան...

Ամեն ինչ սեւացաւ եւ անգելնայի աշ-
քին եւ նրա զլուխը թուլացած կախ ընկաւ
կուրծքի վրան. երկար մնաց նա անզգայ
թմրածութեան մէջ. ապա երբ աչքերը բաց
արաւ, նա տեսաւ, որ բազմութիւնը շրջա-
պատել է իրան եւ կարեկցող դէմքեր նա-

յում՝ էին իր վրայ. հրդեհի լոյսն ընկել էր ամբողջի վրայ եւ ծիրանի գոյնով ներկել էր երկնակամարը: Լաւեց մէկի ծանօթ ծայնը. թաղենք նրան այստեղ ծովի ափին. երբ աւելի լաւ օրեր կըզան մեզ համար եւ մենք կը վերադառնանք նժդեհութիւնից, այն ժամանակ նրա մարմինը կը փոխադրենք գերեզմանատուն:

Անյապաղ հրդեհի լուսով ծովի ափին գերեզման քրեցին եւ առանց զանգահարութեան՝ թաղեցին հողագործ-Ֆերմեր Բեննդիկտին. միայն ծովափի ջրի զարկերն էին ծայնակցում նրանց աղօթքին:

Մակոյկները կրկին խաղացին ափից դէպի նաւերը. նորոգ մակընթացութիւնը սկսելիս՝ նաւերը նաւահանգստից մեկնեցան. ցամաքի վրայ՝ թողեցին չիրմի թարմ հողակոյտը եւ հիմնայատակ կործանուած սաւանդ:

IV

ի քանի տարիներ անցան այն ժամանակից, երբ Մինա ծովածոցից հեռացան նաւերը տարաբախտ աքսորականներով: Շատ հեռու, զանազան վայրերում՝ վեր քերին ակադիացիներին. միայնակ, անտուն, աւտը եւ անապաւէն անցնում էին նրանք քաղաքից քաղաք սկսած սառը հիւսիսի լճերից մինչեւ տօթագին առասներ — տափաստանները հարաւի, որոնելով կարեկցողներ եւ յարկ ապաստարանի. շատերն յուսահատուած եւ սրտաքնկ՝ ցանկանում էին մահ: Շատ յաճախ նրանց մէջ կարեկի

էր հանդիպել մի աղջկայ, որ հեգութեամբ եւ խոնարհութեամբ կրում էր իր վիճակի դառնութիւնը: Նա դեռ գեղեցիկ էր եւ մատաղ, սակայն կեանքը նրա համար մի թախծալից եւ ամայի անապատ էր, ուր սփռւած էին իր քարեկամների շիրիմները, քարեկամների՝ որոնց մէջ դժբախտութիւնը եւ տանջանքը սպանել էին ապրելու եւ յուսալու ընդունակութիւնը: Աղջկայ կեանքի մէջ նկատուում էր մի տարօրինակ քան անկատար մնացած եւ չրվերջացած. ասես յունիսեան պայծառ արեգակը յանկարծ կանգ էր առել մարելով եւ սկսել էր իջնել, դառնալ յետ դէպի իր ծագած տեղը: Երբեմն նա մի առ ժամանակ մտում էր քաղաքներում, մինչեւ որ մի ներքին յուզմունք եւ առաջ գնալու մի անյազ ծգտում՝ չէին բշտում նրան նորից թափառելու եւ որոնման ելնելու: Գերեզմանոցներում՝ նա կարդում էր խաչերի ու քարերի վրայ գրածները, կամ նստում էր անարձանագիր շիրիմների հողակոյտերի վրայ մտածելով, որ գուցէ այդտեղ էր ա-

ծիւնը նրա, որին նա երկար ժամանակ որոնում էր: Երբեմն նա հանդիպում էր ծանօթ մարդկանց, որոնք նրան ծանաչում էին՝ պատահած լինելով այն տեղերում, որոնց արդէն մոռացել էին. նրանցից ոմանք ասում էին աղջկան. «Գաբրիէլ Լաժենեաւին, այո, մենք տեսել ենք. նա դաբրիւն Բագիշի հետ, այժմ՝ պրեքիաներում յայտնի որպորդներ են եւ գազան բռնողներ:»

Միւսներն էլ ասում էին. «Գաբրիէլ Լաժենեաւին, այո, մենք տեսել ենք. նա Լոռգիտանիայում ուղեցոյցի պաշտօն էր կատարում:»

Շատերը նրան խորհուրդ էին տալիս մոռանալ իր խնդրածին եւ ամուսնանալ նոտարի որդու հետ, որ շատ տարուց ի վեր սիրում էր նրան: Բայց Եւանգելինան հաստատապէս հրաժարում էր ընծալով հաւատարիմ մնալ իր տարակայ փեսացուին: Հայր Փելիցեանն խրախուսում եւ ոյժ էր տալիս նրան ասելով. սէքը նոյն իսկ անջատման միջոցին բերկրութիւն է

պատճառում մարդուն հրաշապէս պայծա-
ռացնելով եւ զօրեղացնելով հոգին:

Մի մայիսեան շքնաղ օր, արագասար
եւ լայնատարած Միսիսիպի գետի արծա-
թափայլ ջրերի վրայով լող էր տալիս մի
մակոյկ, որ վարում էր մի ակաղիացի: Ար-
տորականների մի խումբ տղամարդիկ, կա-
նայք եւ մանուկներ, լուր առած լինելով կամ
միայն լոկ յուսով գնում էին Օպելուզի հի-
ասքանչ պրերիաներում իրանց մերձաւոր-
ներին որոնելու: Նրանց մէջն էր Եւանգելի-
նան եւ հայր Փելիցիանը: Օր օրի ետեւից
մութ ու վայրագ ծմակների միջով նրանք
իջնում էին գետի ընթացքով դէպի ցած.
գիշերներն անցուցանում էին նրանք ատե-
րում, խարոյկների շուրջը խմբւած: Նրանք
մտնում էին մշտնջենական ամառայ թա-
գաւորութիւնը, ուր գետը փառահեղաբար
շրջում է դէպի արեւելք եւ ընթանում հո-
վանաւորւած կիտրոնի եւ նարինջի անտառ-
ներով: Մոյգ կանաչ կիպարիսների ոստերը
ստերախիտ կամարներ էին կազմել նրանց

գլխավերեւն եւ ծառերից կախւած մա-
մուռները ծածանւում էին քամոց: Գետի
հոսանքին հետեւելով, նրանք ընկան գետին
միացող կողմնակի զրեթէ կանգնած ջրերի
ամբողջ լաբիրինթոսի մէջ: Խոր եւ մռռե-
լային լուռիւնն ընդհատում էին միայն
կռունկները, որոնք արելը մայր մանեւուց
յետոյ վերադառնում էին դէպի իրանց
բունները, այլ եւ բուերը, որոնք լուսնի դուրս
գալը դիմաւորում էին դիւական քրքիջով:
Լուսնի շողերը թափանցելով սաղարթախիտ
կամարների միջից, արծաթի պէս փայլեց-
նում էին հանդարտ ջրերը եւ կիպարիսնե-
րի ու մայրիկների սիւնահանգոյն շարքերը:
Չորս կողմի առարկաները մի տեսակ մը-
շուշապատ էին երեւում եւ ուրախանների
նմանում, անձկալի զգացմունք էր տիրում
հոգուն, անիմանալի եւ անխուսափելի դժբախ-
տութեան մի նախազգացում: Մի տարօրի-
նակ ֆանտազիա պաշարել էր Եւանգելի-
նային եւ պահպանում էր նրա զարթու-
թիւնը, որովհետեւ ամեն քան կարծես վր-

կայում էր, որ իրանից առաջ Գաբրիէլն էր գնացել այդ սաղարթախիտ մութ կամարների տակով եւ թուում էր նրան, թէ թիավարութեան ամեն մի զարկը նրանց մօտեցնում էր իրար:

Միայն հետեւեալ օրւայ կէս օրին նրանք դուրս եկան խորհրդաւոր սահանքներից. նրանց առաջ սփռւած էին արեգակի ոսկեշող ծառագայթներով լուսաւորւած Ատշափաուլի լճերը. բիրապատիկ ջրային շուշանները օրօրում էին թիակների զարկերից, եւ լոշտակի ոսկեգոյն ծաղիկները թիավարների գլխներից քարծր էին. հասարակածի օդը լի էր ծաղկած մագնօլիանների եւ վարդերի բուրմունքով:

Անբուն անցուցած գիշերւանից յետոյ՝ պարտասած ճանապարհորդները կանգ առին մի փոքրիկ, կանաչազարդ, սոււերաշատ կղզու մօտ եւ քնեցին թանձրախիտ մայրիների տակ. երջանիկ եւ գեղեցիկ երազները եկան գուրգուրալու Եւանգելիսայի հետ:

Այդ ժամանակ քազմաթիւ կղզիների

արանքներում երեւաց մի նաւակ, որ որսորդների եւ զազան բռնողների ուժգին թիավարութեամբ սլանում էր. նա իր ընթացքն ուղղած դէպի հիւսիս՝ գնում էր քիզօնների եւ ջրշունների աշխարհը: Ղեկի մօտ նստած էր մի երիտասարդ, որի հայեացք արտայայտում էր հոգս եւ խոր մտածմունք. նրա դէմքը հասակին անհամապատասխան տխրութիւն էր կրում: Հակառակ կողմից նրանք սրագ անցան կղզու մօտով. նրանք չրկարողացան նկատել թուփերին կապած մակոյկը եւ նրանց նաւակի թիակների շաշիւնը զարթնացրաւ մեր յոգնած ուղեւորներին... Վերջնալոյսը հրդեհի նման հուրհրատում էր երկինքն ու ծովը, երբ ակաղիացիների նաւակը մտաւ թէչ գետը, որ կըտրում էր Օպելուսի դաշտավայրերը: Բո՛րաւից օդում անտառի ետեւից երեւաց ծուխի սիւնը, որ քարծրանում էր եւ ցոյց էր տալիս թէ մօտակայքում ընակչութիւն կար. լսում էին հովական փողերի ձայն եւ կոկերի քառաչ:

Սուերաւոր կաղնիների տակ իսպանական մամուռի ծոպերով փաթաթուած, շրջապատուած մի ճոխ այգիով կանգնած էր մի տուն՝ կառուցուած կիպարիսների գերաններից, թեք, լայն տանիքով: Պտուտակաւոր վարդենիները եւ խաղողի որթերը փաթաթուել էին այն սիւներին, որոնց վրայ էր շինուած մի ընդարձակ պատշգամբ: Հեռուով, դաշտի վրայ, լայն ու ոսկրոտ դէմքով մի ձիաւոր, լայն իսպանական գոակ դրած, ձին կանգնեցրաւ եւ կալածատիրոջ պէս անդորր կերպով, հիանում էր այդ խաղաղ տեսարանով: Ապա նա քերնին դրաւ փողը եւ փչեց, որի ձայնի վրայ սկսեցին հաւաքուել ճերմակ եղջիւրաւոր կովերը: Շրկատելով մանկամարդ աղջկանը եւ քահանային, ձիաւորը մօտեցաւ նրանց եւ յանկարծ զարմացած՝ թամբի վրայից ցած թռչաւ եւ խանդաղատանօք վազեց դէպի նրանց զրկաքաց: Դա ինքն էր դարբին Բագիլը. ծիծաղելով եւ հեծկտալով զրկախառնեցան նրանք եւ առաջի-քերան չիմացան ինչ խօ-

սել լուած էին: Եւանգելիսան շրկատելով Գաբրիէլին՝ անհանգիստ եղաւ եւ տարակուսանքի մէջ ընկաւ:

— Միթէ դուք անցնելով Աթշաուլից չը հանդիպեցիք իմ Գաբրիէլի մակոյկին, հարցըրեց վերջապէս Բագիլը:

Եւանգելիսան լսելով, որ Գաբրիէլը մեկնած է՝ հեկեկաց:

Արեացիը, զաւակս, ասաց Բագիլը, ջանալով նրան սփոփել. Գաբրիէլը ուղեւորուել է հէնց այսօր. տաք-զուխ պատանին ինձ մնակ է թողել իմ հօտերիս եւ երամակներիս հետ: Շրա հոգուն օտար էր հանգստութիւն եւ բերկրութիւն, նա երկար ժամանակ շրդիմացաւ մեր խաղաղ կենցաղին: Բոլոր ուշքն ու միտքը քեզ նւիրած լինելով եւ միայն քո մասին խօսելով՝ նա մեր հոգին քաղել էր, այնպէս որ, ես վճռեցի նրան քաղաք դրկել, որ մեր ջորիները վաճառէր իսպանացիներին: Այնտեղից նա կըգնայ կարմրամորթների կողմերը աղէտներ եւ ջորուններ որսալու: Ուրեմն մի յուսահատ-

ւիժ, նա գետի հոսանքին հակառակ է լողում, շատ հեռացած չի կարող լինել, այնպէս որ մենք վաղ առաւօտեան նրա ետեւից կընկնենք եւ, երեւի, շուտով կըհասնենք նրան:

Շուտով յայտնուեց եւ ջութակահար Միքայէլը, որն արդէն քանի տարուց ի վեր ապաստանուել էր Բագիլի յարկի տակ: Ծորեկ ակադիացիները զարմացած մտիկ էին անում երբեմն դարբին եղածի հարստութեան վրայ եւ ականջ էին դնում նրանց պատմածները այնտեղի հրաշալի օղի եւ արգաւանդ հողի մասին եւ անթիւ հօտերի մասին, որոնք ազատ արածում են պրերիաներում եւ տէր-տիրական չունին. առ, ինչքան կարող ես: Եկուորներից իւրաքանչիւրը սկսեց գոհութեամբ ինքն իրան յուսադրել, որ իրանք էլ ոչ պակաս քարուք վիճակ կազմել կարող են իրանց համար:

Միւս օրը հագիւ թէ ծագել էր պայծառ արեգակը, երբ Եւանգելիսան եւ Բագիլը հրաժեշտ տալով հայր Փելիցիանին

Ճանապարհ ընկան: Ուրախ ու զւարթ սկսեցին իրանց ուղեւորութիւնը նրանք այս առաւօտ, շահատակելով եւ ըղծալով հասնել նրա ետեւից, որին քմահաճ քախտը հաւածում էր եւ անաջ վարում՝ որպէս մի չոր տերեւ անապատում: Սակայն ոչ այդ, ոչ յաջորդ եւ ոչ երրորդ օրը նրանք նրա հետքը չըգտան. շատ օրեր անցան, միայն անորոշ համբաւներն էին նրանց ուղղում՝ այս եւ այն կողմը: Վերջապէս Ադայնօնի քաղաքի իսպանական հիւրանոցում նրանք իմացան, որ հէնց նախընթաց օրը Գարրիէլն իր ընկերներով եւ ուղեկիցներով թողել էր գիւղը եւ ճանապարհուել դէպի լայնածաւալ դաշտավայրերը—պրերիաները:

Հեռու դէպի արեւմուտք, ընկած է մի ամայի, լեռնոտ աշխարհ, քարձր, ձիւնապատ կառարներով եւ անձուկ ու խոր կիրճերով, որոնցով գաղթականները դժւարութեամբ ճանապարհ են գտնում իրանց համար Օրեգօնի հովիտն անցնելու:

Արեւելեան կողմից հոսում է լեռնե-

րից կարկաշատն Երեւոյն գետը, հարա-
ւելց աւազոտ եւ ապառաժոտ սարերից խո-
խոջալով վազում են դէպի ովկեանը ան-
թիւ վտակներ: Այդ առականների միջավայ-
րերում էին ճոխ պրերիաները, որոնց վրայ
արածում էին ընկածների վայրի գոմէշների,
եղջերուների, վայրի այծերի եւ ձիերի ե-
րամակներ: Արագասան գետերի ափերով
բանում էին ծմակներ՝ մութ անտառներ՝
որոնց մէջ միայնակեաց ապրում էին մը-
ռայլասէր արջերը: Ահա այդ երկիրն էր
գնացել Դարբիէլը իր ընկերակից որսորդ-
ներով եւ գազան ընտղներով:

Օր-օրի ետեւից կարմրամորթ ուղեցոյց-
ների առաջնորդութեամբ Բագիլն եւ Եւան-
գելիման չուով էին մի եւ նոյն ճանապար-
հով յուսալով հասնել Դարբիէլին: Երբեմն
նրանց թւում էր, որ նրանք հեռւում ծուխ
են նկատում, որ առաւօտեան պայծառ ե-
ղանակին երեւում էր, իբր թէ նրա օթեւա-
նած կէտից. բայց երեկոյեան մօտենալով
նոյն տեղին, գտնում էին միայն հանգած

ածուխ եւ մոխիր: Նրանց հոգին տրտում էր
եւ նրանց մարմինը յոգնածութիւնից տկար,
սակայն յոյսը, ինչպէս խաբուսիկ Փատ-Մոր-
գանը¹⁾ գրաւում էր նրանց առաջ եւ առաջ:

Մի անգամ, երեկոյեան, նրանք նըս-
տած էին կրակի շուրջը, նրանց իջեւանը
մտաւ լուծեամբ մի կարմրամորթ կին.
նրա դէմքն արտայայտում էր վիշտ եւ ան-
տրտունջ համբերութիւն: Նա շատն ցե-
ղիցն էր եւ տուն էր վերադառնում խստա-
բարոյ կռիւնի վայրագ ցեղերի մօտից, ո-
րոնք սպանել էին իր մարդուն: Զգացած
նրա պատմութիւնից՝ ուղեւորները նրան
նստեցրին իրանց հետ խաբուսիկ մօտ եւ
առաջարկեցին ընթրիք, որ բաղկացած էր
ընկճի խորոված մսից եւ կրակի վրայ ե-
փած ընդեղէններից: Առաւօտեան այդ կինը
նրանց հետ ճանապարհ ընկաւ եւ սպառ-
մում էր, որ լեռների արեւմտեան լանջի
վրայ առաքելական միաբանութեան գլխա-

1) Այդի երեւացող տեսիլ, որպէս կրկնեցեալ:

ւորն է ապրում, որ քարոզում է Ս. Հոգու եւ Յիսուսի մասին: Ուղեւորները հրճւելով ընդունեցին այդ լուրը եւ ուղղակի դիմեցին դէպի քարոզիչները, յոյս ունենալով նրանցից մի քան իմանալ: Արեւմտոցին նրանք հասան մի գետի ափ, ուր մարգագետնի վրայ նրանք տեսան Յիսուսեան միաբանների վրանները:

Գիւղի մէջ տեղում, մի հսկայ կաղնու ընկից կախած էր խաչաւիպտը. այդ տեղը նրանց իբրեւ մատուռ էր ծառայում, ուր ըլլոր ընակիչները ժողովում էին երեկոյեան աղօթքին: Ուղեւորները լուռ կերպով միացան նրանց հետ:

Միաբանութեան պետը ըերկրութեամբ էր ունկնդրում մայրենի քարքառը. հրաւիրելով ուղեւորներին իր օթեւանը՝ նրանց քազմեցրաւ զազանների մորթիների վրայ եւ հիւրասիրեց քրինձի ըլիթներով եւ իր սափորիկի ջրով: Հագիւ վեց օր կըլինի, որ Գաբրիէլը հանգիստ առնելու համար ընկողմանած էր նոյն տեղը, ուր այժմ նստած էր

Եւանգելիստան, պատմել էր նոյն տխուր զրոյցը: Ապա նա ուղեւորեց հեռու, դէպի հիւսիս, միայն այն հաշով, որ աշնանը որսողութիւնը վերջացնելուց յետոյ՝ վերադառնար կրկին այս վանքը: Եւանգելիստան իմանալով այդ լուրը, որ այնտեղ էլ ուշ էր եկել, սարսուռ զգաց եւ խնդրեց հայր քարոզիչին, որ թոյլ տայ իրան այդ վանատանը կենալ սպասելով Գաբրիէլի վերադարձին: Այս ամենից խելացի միջոցն էր համարւում եւ Բագիլը մնաս քարեւ ասելով Եւանգելիստային՝ ուղի ընկաւ իր ընկերներով եւ առաջնորդներով միւս առաւօտեան յետ դէպի տուն:

Յամբ էին ընթանում օրերը, շաքաթները եւ ամիսները: Նոր էին դեղնել բրնձի կանաչ արտերը, հունձն էլ անցաւ, հասաւ ու պրծաւ աշունն էլ, սկսեց ձմեռը, քայց Գաբրիէլը չըվերադարձաւ վանատուն: Վերջապէս քացեց զարունը, թոռունները սկսեցին զեղզեղել անտառներում, իսկ Գաբրիէլը չըկար: Միայն ամառը լուր եկաւ, որ

նա շատ հեռու, հիւսիս-արեւմտեան կողմերում, Միչիգանի անտառներում, Սապինա գետի ափին բնակատուրել է: Այն ժամանակ Եւանգելիսեան միանալով ղէպի հիւսիս տուն-վերադարձող ուղեւորներին, թողեց ապաստանած վանքը: Բայց երբ երկարատեւ, ծանր, շատ յամախ վտանգաւից ճանապարհորդութիւնից յետոյ նա ժամանեց Միչիգանի անտառները,— որսորդի բնակարանը գտաւ ամայի եւ քանդած:

Այդպէս անցան շատ երկար եւ տխուր տարիներ եւ Եւանգելիսեային պատահում էին կամ միսիոներ— քարոզիչների հետ, կամ գինւորների հետ պատերազմի դաշտում, կամ խուլ գիւղերում, կամ մարդաշատ քաղաքներում: Ուրուականի նման յայտնւում էր նա եւ անյայտանում: Գեղեցիկ էր եւ մատուց նա իր արտանշական կեանքի սկզբում, բայց տարի տարւայ վրայ խամրում էր նրա գեղեցկութիւնը, անձկութեան եւ խոր վշտի դրօշմը կիւքելով նրա կերպարանքի վրայ եւ նրա գլխի մագերը հետգհեռէ ձերմակում:

էին: Դեղաւար գետի ափերում, անտառային չքնաղ հովտում կայ մի աղմկալից քաղաք: Այստեղ վերջնականապէս մտաց Եւանգելիսեան, որովհետեւ դա քիչ նմանութիւն էր բերում իր հայրենի Ակադիային՝ իր կրօնակերպքնակ ¹⁾ աւանով, որի յիշատակն անջնջելի էր իր սրտում: Արքուն հասակն արդէն անցուցած լինելով, նա, կարծես, հաշտուել էր իր քախտի հետ: Եւ չէր մոռանում Գաբրիէլին, միայն նա, կարծես, մնած էր եւ իր յիշողութեան մէջ նա մնում էր նոյն ծաղիկ հասակում, ինչպէս որ տեսել էր նրան առաջին անգամ: Տանջանքներով եւ վշտերով լի կեանքը սովորեցրաւ նրան համբերութիւն, անճանախիութիւն եւ նրա սէրն աւելի լայն ծաւալ ստացաւ: Մի քանի տարի նա զթասիրտ քոյրերի կարգը մտաւ եւ այցելում էր աղքատների բնակարանները՝ քաղաքի ամենահեռուոր խուլ անկիւններում, ուր ըոյն էին դրել ծայրահեղ

¹⁾ Կապեր—բողոքական դաւանութեան մի տեսակի հետեւողները կոչւում են կապեր:

չբաւորութիւնը, որա հետ էլ հիւանդութիւնները եւ տանջանքները: Ամբողջ գիշերներ անցկացնում էր նա հիւանդների անկողնի մօտ եւ միայն վերադառնում էր առաւօտեան հանգստանալու:

Սոսկալի վարակիչ ախտ եկաւ ծարակեց այդ քաղաքը. ոչ հարուստը, ոչ աղքատը չէին մողոպրում այդ հիւանդութեան ծանկերից, մանաւանդ կոտորում էին անտուն, անոր խեղճերն եւ զթասիրտ քոյրերը խրւած էին հոգսերի մէջ: Մի շաքաթ առաւօտ հիւանդանոց մտնելիս, Եւանգելինան քիչ կանգ առաւ պարտէզում ծաղիկներ քաղելու, որ նրանցով ուրախացնէ մի որ եւ է տնանկին: Երկարածիգ սրահներում հով էր եւ խաղաղ, քայց պատուհաններից լսում էր եկեղեցու երգեցողութեան ձայնը: Յուշիկ յուշիկ Եւանգելինան քայլում էր հիւանդների մօտով, իր պաշտօնը կատարելով, քայց յանկարծ նա կանգ առաւ ընդարմացած եւ վախեցած. նրա գոյնը թռաւ, ծաղիկները ձեռից ընկան. նրա առաջ, մահճակապի մը-

րայ պառկած էր մի ալեգարդ ծերունի. սակայն տենողը, կարծես, վերադարձնում էինէր երիտասարդական երեսի գոյնը...

Մեռնողն անշարժ ընկած էր եւ ըտլորովին յուշը գնացած՝ գտնում էր նիրման եւ մահւան մէջ: Սարսափի գոչումը հասաւ նրա ականջին. նա ծանաչեց Եւանգելինայի ձայնը: Այն ժամանակ տեսեան մէջ տեսաւ նա իր մանկութիւնը, Ակադիայի լեռները, անտառները, իրանց գիւղը, դաշտերը եւ նրանց մէջ Եւանգելինային: Երաւաշքերը լցեցան արտասուքով, եւ երբ նա արտեւանունքները քիչ քացաւ, տեսիլն անյայտացել էր... Եւանգելինան չոքել էր նրա անկողնի մօտ: Եւանգելինայի անունը դուրս թռաւ նրա բերնից թէ չէ, դարձեալ նա առաջւայ պէս անշարժացաւ. լոյսը յաւիտեանս մարեցաւ նրա աչքերում...

Եւ այդպէս ամեն քանի վախճանը հասաւ. վերջացաւ յոյսը, երկիւղը, վիշտը եւ համբերութիւնը: Եւանգելինան շնորհակալութիւն յայտնելով այս մեռօրէն տեսակցու-

թեան արժանանալուն համար խոնարհութեամբ կախ ձգեց գլուխը...

Ի

ու եւ մինչ կանգնած է նախնական անտառը: Շատ եւ շատ հեռու նրանից, իսպառ անյայտ որ եւ է մէկին, քարձրանում են երկու շիրիմներ, ուր հանգչում են Գաբրիէլ եւ Նւանգելինան մարդաշատ քաղաքի կաթողիկական համեստ գերեզմանատանը: Նրանց շուրջը ընթանում է անվախճան կեանքը, քայլում են ոտները, գործում են ձեռները, քաբախում են սրտերը, մտածում են գլուխները, իսկ նրանք վաղուց արդէն հանգչում են, վերջացրած լինելով իրանց երկար ուղին:

Մունջ կանգնած է նախնական անտառը, քայց նրա սուերախիտ զովութեան տակ

այժմ ապրում է ուրիշ ժողովուրդ, որ ունի այլ լեզու եւ այլ քարք:

Միայն Ատլանդեան ովկիանուէ տըխուր ասիերին տեղ-տեղ կենում են սակաւաթիւ ակադիացիներ, որոնք վերադարձել են արսորավայրերից, որպէս զի մեռնեն հայրենիքում:

Նրանք իրանց տներում երեկոները դեռ եւս յիշում են եւ պատմում Նւանգելինայի մասին: Նրանց գրոյցներին ճայնակցում են անտառը տխրութեամբ եւ ովկիանոսի աղմկալի ալիքները, որոնք յուսարեկ կոծով զարնում, փշրում են ժայռոտ ասիերին:

Վ Ե Ր Զ

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL024400

